

Pater Storcken: “Niet schromen om het voortouw te nemen”

Nieuwe voorzitter wil respect kweken voor ieders eigenheid, waarden en normen

Pater Ton Storcken (60), missionaris van de sociëteit voor Afrikaanse Missiën, heeft in februari jl. de functie aanvaard van waarnemend voorzitter van de instelling Pastoraat Woonwagbewoners in Nederland. Door zijn jarenlange ervaringen in de pastorale zorg heeft hij veel kennis opgedaan van het leven van onder anderen de Sinti.

In meer dan de helft van de parochies in Nederland wonen Sinti, Roma en reizigers. De pastorale zorg wordt meer en meer bediend door de lokale parochies. Dit is ook wat het PWN als doel heeft gesteld, namelijk dat het pastoraat onder woonwagbewoners, Sinti en Roma behartigd wordt door de parochie waartoe die bewoners behoren.

Pater Storcken spreekt uit ervaring als hij zegt dat in onze Kerk de wederzijdse contacten nog lang niet zijn zoals het zou moeten.

“Toch dienen wij voorop te lopen in vertrouwen en solidariteit. We moeten niet bang zijn voor elkaar en andere levensstijlen. Als we ons

verdiepen in de levensgeschiedenis en achtergronden van de Sinti, Roma en reizigers, kweken we respect voor ieders eigenheid, waarden en normen.

Waar de lokale overheid het hierin soms laat afweten, dienen wij niet te schromen om het voortouw te nemen.”

Uitersten

Sinds het begin van zijn pastorale arbeid heeft pater Storcken contacten met de Sinti in Zuid-Limburg. “Deze mensen hebben mij door hun levensstijl altijd het gevoel gegeven een vrij mens te zijn,” merkt hij op. “Zij nemen de dag zoals die komt. Ze zijn hartelijk en gastvrij. De levensblijheid, onbevangenheid en onbezorgdheid van de Sinti doen mij de christelijke Blijde Boodschap beleven. Met hun leven als voorbeeld lukt het mij door moeilijke dagen heen te komen en het uit te houden als het allemaal niet loopt zoals verwacht. Sinti en ook de Roma en reizigers hebben in hun levensgeschiedenis de uitersten van vreugde, verdriet, en het gevoel verguisd te zijn intens beleefd. We zien deze diepe ervaringen en vooral ook het lijden van deze voorheen nomadisch levende of reizende mensen terug in het leven van Jezus van Nazareth.”

Op z’n best

De inzichten in het leven van met name de Sinti heeft pater Storcken mede te danken aan zijn ‘leermeester’ Wim Brouns. “Bijna zijn gehele werkzame leven heeft deze man zich in dienst gesteld van het onderwijs aan de Sinti. Vroeger gaf ik godsdienstles op zijn voormalige Sintischool. Een onvergetelijke tijd. Wim Brouns leerde mij hoe je een pastor op z’n best kunt zijn door de vrijheid en de eigenheid van de mensen te respecteren en te verdedigen.”

Een gelukkig mens

“Niet onbelangrijk is dat ik de gastvrijheid en de maaltijden van de Sinti hoog heb leren waarderen en dat ik met genoegen met de mannen een glas bier neem of een kop koffie drink.

Bij hun feesten is de zigeunermuziek onafscheidelijk. Ik geniet daarvan. Dit alles met hen te mogen beleven kan van mij niet anders dan een gelukkig mens maken. Ik ben er een beetje zigeuner door geworden.”

2

Wel en wee

Met Maria

“Mijn moeder geloofde diep in Maria, de moeder van Jezus. Wij zeggen altijd: de moeder van God. Overal waar we naar toe reisden, naar bedevaartplaatsen in Nederland, Duitsland, België, Frankrijk, steeds kocht ze een beeltenis van haar. Op die manier had ze een hele reeks van dezelfde heilige in haar wagen.

Als er iemand ziek was koos ze zelf een passend exemplaar uit, zette dat bij het ziekbed en stak er een kaarsje bij op. Dat moest de zieke kracht en de bescherming van Onze-Lieve-Vrouw geven. Zonder twijfel beurden moeders gebeden tot Maria de zieke op en hielpen ze een handje bij het genezingsproces.

Mijn moeder is er niet meer. Maar wij, kinderen, doen nu precies hetzelfde. Een van ons heeft ook een groot aantal beeldjes

in de wagen en praat regelmatig met Maria. Soms kan ze echt boos op haar worden als de zaken in het huishouden niet goed lopen.

Mijn man is een tijdje terug overleden. Op zijn graf heb ik een steen laten plaatsen met daarop een afbeelding van Maria. Kerkhoven kunnen een harde uitstraling hebben door al die sombere grafstenen en monumenten. Met Maria erbij weet ik dat mijn man niet langer meer hier is, maar in de hemel. Bij haar en bij God is hij in goede handen. Ik denk dat hij er ook plezier aan beleeft om bij God en Zijn moeder te zijn.

Het verzacht mijn pijn en helpt mij om zijn indringende afwezigheid te verwerken. Dat troost mij heel erg.”

In memoriam

Trouw aan ‘pater Nico’

In februari jl overleed voormalig woonwagenaalmoezenier Nico van der Knaap. Tini Beek Otto, bewoonster van het woonwagencentrum De Kortjan in Bergen op Zoom, schreef naar aanleiding van het overlijden van ‘hun pater’ Nico van der Knaap de volgende woorden.

Herinnering aan Nico van der Knaap

De heer Van der Knaap is na een ziekbed van een jaar, op 75-jarige leeftijd, op 6 februari 2007 overleden in Hoogerheide.

Vele woonwagengewoners in Bergen op Zoom en omgeving kennen de heer Van der Knaap als pater Van der Knaap. Hij heeft jaren het woonwagewerk in Bergen op Zoom gedaan en gaf catecheseles op de St.-Christoffelschool op het woonwagencentrum De Kortjan in Bergen

op Zoom. Hij heeft vele woonwagenkinderen gedoopt en velen hebben bij hem de eerste heilige communie gedaan. Ook was hij altijd aanwezig bij begrafenissen van de woonwagenmensen.

Maar aan deze tijd kwam een einde. Voor de woonwagenbewoners brak een nieuwe tijd aan; zij konden gebruik gaan maken van de reguliere pastoors en voorzieningen.

Maar ook voor de pater brak een nieuwe periode aan. Hij ontmoette mevrouw Bennis en zij namen het besluit om samen verder te gaan. Ze zijn in 1993 getrouwd.

Voor vele woonwagenbewoners was dit even schrikken: "Onze pater getrouwd?" Toch bleven velen hem trouw, via een kaartje met Kerstmis of telefonisch. Als ik hem zelf wel eens aan de telefoon had, dan was het "pater". Hij zei dan: "Nee, Tini, Nico". Dat vond ik heel moeilijk: na ongeveer veertig jaar pater te hebben gezegd en dan nu Nico. Dat begreep hij ook wel, als ik tegen hem zei hoe moeilijk ik het vond om hem bij zijn voornaam te noemen.

Ik en met mij vele woonwagenbewoners BEDANKEN de heer Van der Knaap voor zijn hulp en goede zorgen in al die jaren.

En wensen zijn familie veel sterkte toe bij dit verlies.

Tini Beek Otto
Bergen op Zoom

3

Helpproject

Waar zijn de helpers?

Zomaar een voorbeeld. Een familie bestaande uit vader, moeder en zes kinderen tussen de baby- en puberleeftijd trekt regelmatig aan de bel. Het gezin heeft schulden en moet met driehonderd euro in de maand zien rond te komen, maar de derde week wordt daarmee amper gehaald. Er volgen nog zeven dagen voordat er weer wat geld op de bankrekening staat. Met een gift van vijftig euro kunnen ze een paar dagen vooruit, maar dan begint de ellende weer van voren af aan. Armoede kan zo ver doorslaan dat niemand er nog raad mee weet, laat staan de gedupeerden zelf. Wie kan behulpzaam zijn om het tij te keren? Het landelijk bureau PWN onderneemt sinds begin dit jaar een poging onder de naam 'Helpproject'.

Gemeenten hebben het groepsgerichte welzijnswerk voor het grootste gedeelte afgeschaft. Dat betekent dat het reguliere maatschappelijke werk gezinnen in nood moet begeleiden. Daar staat een maximaal aantal uren voor, waardoor het niet altijd mogelijk is om lang bij de problemen stil te staan. De verhoudingen tussen cliënten en hulpverleners worden naarmate er geen oplossing in zicht is kribbiger en kwesties die om een gedegen oplossing vragen blijven liggen. De communicatie lijdt er niet zelden onder en wegen dreigen uiteen te gaan zonder dat er verder nog iets gebeurt.

Helpproject

Om een probleemgezin - zoals hierboven geschetst - in een vooralsnog uitzichtloze fase te begeleiden, benaderen we (in dit geval) een voormalige opbouwwerker die zojuist met vervroegd pensioen is gegaan. We noemen hem eenvoudig 'helper'. Bij zijn eerste bezoek vraagt hij wat hij voor de familie kan betekenen. Het is een vraag naar de bekende weg, want een stortvloed van moeilijkheden rolt over de tafel. In vervolggesprekken worden de zaken op een rijtje gezet. Schulden, ontoereikende huisvesting, onbetaalde rekeningen,

schoolvervoer voor de kinderen. De helper blijft in gesprek om samen barricades uit de weg te ruimen. Het vergt enig uithoudingsvermogen, want als de oplossing van het ene probleem nabij is, staat er alweer een nieuw of nog niet eerder ontdekt of verwaarloosd onderwerp te schreeuwen om aandacht.

De praktijk

“De angst van de ouders in bovengenoemd gezin is dat de jeugdzorg zich met de kinderen gaat bemoeien,” zegt de helper. “Er hoeft maar iets met een van de kinderen te gebeuren wat negatief overkomt, of er wordt bedreigd met: ‘Pas maar op, straks worden je kinderen je ontnomen.’ Je kunt niets bedenken wat erger is dan dit tegen ouders - die zielsveel van hun kinderen houden - te zeggen. Juist tegen deze vader en moeder, die met al hun tekortkomingen en met het weinige dat ze te verteren hebben, alles voor hun kroost overhebben.

Ik kom nu enkele malen per week bij deze familie over de vloer. Wat ik doe is blijven communiceren en de contacten openhouden tussen het gezin en medewerkers van allerlei instanties. Alles bespreekbaar maken. Uitleggen en verduidelijken wat zich in het dagelijkse leven voordoet. Een intermediair zijn, dus. Sinds ik kijk met de ogen van deze mensen zie ik duidelijker hoe ingewikkeld onze samenleving in elkaar zit. Ik ervaar wat deze Roma in hun benarde positie te verduren hebben en hoe anderen tegen dit gezin aankijken. Ik heb veel ervaring opgedaan gedurende mijn werkzame leven, maar hier krijg ik soms kippenvel van.”

Vraag naar helpers

Wie weet kan het Helpproject elders in het land worden gekopieerd. De vraag is groot, steeds meer gezinnen dreigen onder de armoedegrens te vallen en daarmee in de problemen te raken. Maar waar vinden we de helpers? Wie biedt zich aan?

Bent u geïnteresseerd? Neem dan contact op met het PWN, pater J. van der Zandt m.s.c., tel. 073-6921399, of e-mail: pwin@tiscali.nl

Roma in het buitenland

Een bijzondere les van Sloveense Nataša

“Is zij zelf ook zo’n Romakind? Ja?? Zo ziet ze er niet uit! Ik dacht dat het zigeuners waren met veel sieraden om en hun haar niet netjes. Zo’n beeld heb ik daarvan. Is dat dan een vooroordeel?” Niet-begrijpend kijkt het meisje naar haar klasgenootjes.

De eerstejaars schoonheidspecialistes van het ROC Twente, afdeling Gravenvoorde, hadden op 10 december vorig jaar, de Dag van de Mensenrechten, een bijzondere les. De 27-jarige Nataša Brajdic was speciaal uit Slovenië naar Almelo gekomen om te praten over haar volk, de Roma. Die bevolkingsgroep wordt in Slovenië nog altijd achtergesteld. “Toen ik een klein meisje was,” vertelde Nataša haar gehoor, “had ik slechte ervaringen op school. Daarom besloot ik voor de rechten van de Roma op te komen.” Er is sinds Nataša’s jeugd nauwelijks iets verbeterd in de situatie van Romakinderen in Slovenië. Dat komt omdat veel Roma arm zijn en ouders het schoolgeld niet kunnen betalen. Ook is er veel discriminatie. Zo worden Romakinderen soms in aparte klassen gezet na klachten van ouders van andere leerlingen.

Nataša Brajdic vecht daar met allerlei middelen tegen. Zo helpt ze op scholen en trekt ze de dorpen in om met Roma-ouders te praten. Verder geeft ze trainingen aan ambtenaren en leraren en geeft ze les op de politieacademie om vooroordelen over de Roma te bestrijden. Toen ze begon met haar missie vernam ze van een oudere docent de opmerking: “Dat lukt je nooit. Roma zijn geboren met een gebrek in hun hoofd.” Nataša Brajdic: “Mijn boodschap is: beoordeel iemand niet op zijn uiterlijk of huidskleur. Geef iedereen de kans om te laten zien hoe hij echt is.”

Sieraden

Geen van de schoonheidsspecialistes in opleiding bleek ooit iemand van de Romabevolking te hebben ontmoet. Op één meisje na. Zij bracht naar voren dat er op haar vorige school enkele Romakinderen zaten. “Maar dat waren gewoon normale kinderen, de meisjes droegen wel rokken en heel veel sieraden.” Volgens Nataša Brajdic zien zeker niet alle Romavrouwen er zo uit. Ze legt uit dat het onder Roma vroeger wel gebruikelijk was geld om te zetten in sieraden. “Dus hoe meer gouden sieraden, hoe rijker iemand was.” Na afloop van de les met de gastpreekster wordt de leerlingen gevraagd in het lokaal ernaast een handtekening te zetten tegen discriminatie van Romakinderen op Sloveense scholen. Blijkbaar heeft het verhaal van Nataša Brajdic indruk gemaakt, want bijna iedereen zet een krabbel op de petitie.

Scheldwoord

Ook op scholengemeenschap Twickel in Hengelo vertelt Nataša Brajdic over de Roma, het volk dat bij veel Nederlanders beter bekend is als zigeuners. Maar dat mag je niet meer zeggen, benadrukt de Sloveense. “Letterlijk vertaald betekent zigeuner ‘reizende dief’. Dat klopt niet en iedereen bij ons in Slovenië ervaart het ook als een scheldwoord.” Roma is de enige juiste benaming.

Er zijn voorbeelden genoeg van de wijze waarop Roma in Slovenië worden gediscrimineerd, zo blijkt uit de verhalen van Nataša. “Een Romavrouw moest examen doen. Ze was goed, wist overal een antwoord op. Een van de examinatoren wilde blijkbaar niet dat ze het diploma zou krijgen. Op een gegeven moment stelde hij een soort strikvraag: het ging over barakken. Hij doelde op het feit dat veel Roma in Slovenië in barakken wonen. De andere leden van de examencommissie schrokken.”

De Twickel-leerlingen gaan zich de komende tijd inzetten voor Amnesty International. “Je kunt mensen uit andere landen helpen door bijvoorbeeld een brief te schrijven,” verduidelijkt een van hen de actie. “Het is toch goed om voor anderen iets te doen?”

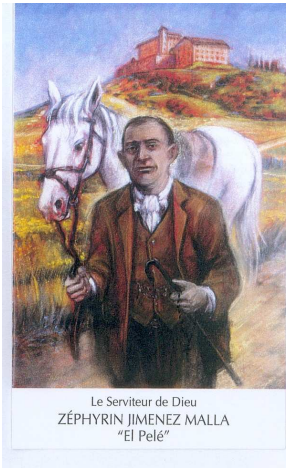
Bronnen:

De Twentsche courant Tubantia, ed. Tubbergen en ed. Hof van Twente, 12-12-2006.

Tien jaar zalig

El Pelé, verdediger van het geloof

Rome, Sint-Pietersplein, 4 mei 1997. De Via del Conciliazione, de weg die naar het Sint-Pietersplein leidt, is gevuld met bussen. Onder de mensen die uit de hele wereld komen, bevinden zich zo'n zesduizend zigeuners. Ze zijn er om een historische gebeurtenis mee te maken: de eerste zaligverklaring van een zigeuner, de Spaanse gitano Céferino Jimenez Malla, beter bekend als El Pelé.

Tien jaar na zijn zaligverklaring leeft El Pelé nog steeds voort in de gedachten en het hart van menig voornamelijk Spaanse zigeuner. El Pelé, de man die een brug heeft geslagen naar religieuze erkenning van de gitanos. Wie was hij?

Modelchristen

Céferino Jimenez Malla wordt geboren in Fraga, in de provincie Huesca in Spanje. Waarschijnlijk op 26 augustus 1861. Hij leeft, net als zijn familie, volgens de zigeunerwetten. Als kind maakt hij eigenhandig manden en verkoopt die langs de bergachtige wegen van de streek waar hij woont. Al vroeg treedt hij in het huwelijk met Teresa Jimenez Jimenez, een gitana uit Lérida en ze vestigen zich in Barbastros. In 1912 bevestigen zij hun huwelijk ook voor de katholieke Kerk. Vanaf dat moment oefent El Pelé zijn

godsdienstplichten trouw uit; hij is een modelchristen. Het echtpaar krijgt zelf geen kinderen, maar adopteert het nichtje van Teresa: Pepita.

El Pelé geeft de beste jaren van zijn leven aan de paardenhandel op markten en in de streek rondom Barbastros. Hij bereikt een comfortabele en financiële status, is goudeerlijk en bedriegt niemand in zaken. Altijd is hij bereid om behoeftigen te helpen. Hij is zeer liefdadig en schenkt zo genereus aalmoezen dat hij uiteindelijk zelf arm wordt.

Niet zonder rozenkrans

Hoewel hij nooit leert lezen en schrijven, is hij lid van verschillende religieuze gemeenschappen en bevriend met hoogopgeleide personen. Zelf is hij een voorbeeld van religieuze toewijding. Hij bezoekt dagelijks de mis, ontvangt regelmatig de heilige communie en bidt iedere dag rozenkransen. Hij schept er genoeg in om kinderen de catechismus te leren en vertelt hun verhalen uit de bijbel en leert ze gebedjes.

In juli 1936, tijdens de Spaanse burgeroorlog, wordt hij gearresteerd, omdat hij openlijk enkele priesters verdedigt die door de straten worden gesleept om gevangen gezet te worden. De gelovige El Pelé mag blijven leven als hij ophoudt met rozenkransen bidden, maar hij weigert zijn geloof te verloochenen.

Vroeg in de ochtend van 8 augustus 1936 wordt hij gefusilleerd bij de begraafplaats in Barbastros. Hij sterft met de rozenkrans in zijn hand, terwijl hij uitroept: "Lang leve Christus Koning". Ruim zestig jaar later wordt hij als martelaar zalig verklaard.

GEBED

tot de gelukzalige Jimenez Malla

*God, onze Vader,
Uw helper El Pelé Céferino
is voor ons een voorbeeld van hoe wij
als goede christenen ons geloof elke dag
kunnen beleven.
Hij was eerlijk en gaf veel aan de armen.
Hij hield van zijn vrouw en was trouw
aan de kerk waar hij vaak de dienst bijwoonde.
Elke dag bad hij tot Maria de rozenkrans
en vertelde aan de kinderen over haar
en haar Zoon Jezus.
Hij is vermoord omdat hij vasthield aan
zijn katholieke geloof.*

*Geef dat hij ons helpt om op eenzelfde wijze
goede Rom te zijn,
dat wij niet verloren raken en Uw kinderen mogen zijn.
Moge naar het voorbeeld van El Pelé
wij U altijd trouw blijven,
door Christus Onze Heer.*

Nihil Obstat, maart 2007, dr. H. Schnackers, vicaris-generaal van het diocees Roermond.

6

Geschreven en gedrukt

Romantische beelden of de harde werkelijkheid

Een wetenschappelijke studie

Hoe overleven Roma-zigeuners in een industriële samenleving en welke rol speelt de *kumpania*, de eigen leefgroep, hierbij? Is er sprake van identiteitsverlies en maatschappelijke kwetsbaarheid? Zijn zigeuners profiteurs en criminelen en hoe is hun relatie tot de buitenwereld, de gadjé?

Maurits Eycken, de auteur van het boek *Roma-zigeuners. Overleven in een industriële samenleving* brengt na antropologisch onderzoek een nieuwe visie naar voren. Hij verbleef bij de Vlašika in Praag, breidde zijn onderzoek uit tot in Slowakije, Hongarije, Roemenië en eindigde bij de Rom in Vlaanderen. Hij brengt hun cultuur, hun taal, hun manier van leven en bestaan in kaart.

Roma-zigeuners. Overleven in een industriële samenleving wil op een wetenschappelijke manier afrekenen met een aantal vooroordelen en stereotiepe beelden over de Roma, maar ook met de slachtofferrol die deze groep vaak toebedeeld krijgt.

Maurits Eycken: ***Roma-zigeuners. Overleven in een industriële samenleving.*** Uitgeverij Acco, Leuven (B), 2006. ISBN 90 334 6289 3. Prijs: € 22,00.

Werken aan woonwagenlocaties

Een handreiking

In maart 1999 is de Woonwagenwet ingetrokken. Dit betekent dat wagenbewoners vanaf dat moment behandeld worden als ‘gewone’ burgers en de situatie op de woonwagenlocaties genormaliseerd dient te worden. De bijzondere wettelijke verplichtingen van de provincie bij de woonruimtevoorziening voor woonwagenbewoners is komen te vervallen, waarmee het een onverdeelde verantwoordelijkheid is geworden van de gemeente. De fase waarin gemeenten zich bevinden verschilt. Sommige staan aan het begin van de aanpak van de (handhaving van) woonwagenlocaties, andere hebben reeds een genormaliseerde situatie, zijn locaties overgedragen aan woningcorporatie(s) en vindt handhaving regulier plaats.

Werken aan woonwagenlocaties is een handreiking voor gemeenten (en belangstellenden) over beleid en handhaven van woonwagenlocaties en is uitgegeven door het Ministerie van VROM, VROM-inspectie, Rijnstraat 8, 2515 XP Den Haag.

U kunt de brochure (31 pagina's) ook vinden op het internet onder www.vrom.nl.

Film

Een stukje blauw in de lucht

In het kader van het Amnesty International Filmfestival is de nieuwe film van Bob Entrop *Een stukje blauw in de lucht* op 17 maart 2007 in Amsterdam in première gegaan. Deze indringende film geeft het aangrijpende relaas van meerdere Sinti die de Tweede Wereldoorlog hebben overleefd en gesprekken met enkelen van de tweede generatie. Aan het woord komen onder anderen: Zoni Weisz (1936), Lily van Angeren-Franz (1924), Hannes Weiss (1928) en zijn dochter Lalla (1961) en Bluma Schattevoet (1961).

Het is een unieke en bijzondere film, omdat op de Tweede Wereldoorlog een taboe rust waar door Sinti zelden over gesproken wordt en zeker niet voor de camera.

In mooie beelden en soms heftige, maar ook meeslepende verhalen wordt de toeschouwer meegezogen in een stuk geschiedenis dat tot nu toe altijd verzwegen is.

De film is een reis in de tijd. In het heden trekt de cameraploeg met drie van de hoofdpersonen naar Auschwitz en tegelijk wordt met anderen terug gereisd in het verleden.

Een stukje blauw in de lucht van Bob Entrop (105 minuten, Nederlands gesproken) is opgenomen in Nederland, Duitsland, Frankrijk en Polen. De film wordt uitgezonden op televisie op 4 mei 2007, RVU. Raadpleeg uw krant of omroepgids voor de juiste tijd en zender.

7-8

Vervolging Sinti en Roma

Worden zij nog steeds aan hun lot overgelaten?

Zoni Weisz (1936, Zaandam) overleefde als enige van het gezin de terreur van de nazi's in de Tweede Wereldoorlog. Hij stond als klein kind op 19 mei 1944 het transport naar Auschwitz van zijn familie gade te slaan. Op 26 januari 2007 was hij uitgenodigd om de Verenigde Naties te New York toe te spreken over de holocaust op Sinti en Roma gedurende de Tweede Wereldoorlog en over de situatie van deze bevolkingsgroepen in de huidige tijd. Hieronder volgt zijn - op sommige punten ingekorte - rede.

“Dames en heren, het is een eer en een voorrecht dat ik u vandaag mijn persoonlijk verhaal en dus het verhaal van de vergeten holocaust op Sinti en Roma in de Tweede Wereldoorlog mag vertellen. U begrijpt dat dit voor mij niet eenvoudig is, omdat het me terugvoert naar de meest traumatische periode in mijn leven.

Mijn naam is Zoni Weisz. Zoni is mijn Sintinaam, de naam die mijn vader en moeder me gegeven hebben. Bij de burgerlijke stand sta ik ingeschreven als Johan, een naam die ik in de burgermaatschappij gebruik, maar nooit binnen onze gemeenschap.

Als enige van ons gezin - vader, moeder, twee zusjes en een broertje van negen maanden oud - heb ik de holocaust overleefd. Veel van mijn familieleden zijn ook door de nazi's gedeporteerd en vermoord.

We waren een gelukkig gezin. Mijn vader was musicus en handelde in muziekinstrumenten. We leefden een nomadisch bestaan. Meestal reisden we rond in kleine groepen van vier of vijf woonwagens, althans tot de nazi's allerlei beperkende maatregelen invoerden en het rondreizen met woonwagens in Nederland werd verboden. Deze beperkende maatregelen waren het begin van de vervolging van de Nederlandse Sinti en Roma. Mijn vader verkocht onze woonwagen en huurde een winkelpand in Zutphen. Vanuit dit pand dreef hij zijn handel.

16 mei 1944 is de zwartste dag uit de geschiedenis van de Nederlandse Sinti en Roma. De nazi's hadden bevolen dat in één grote razzia in heel Nederland alle Sinti en Roma moesten worden gearresteerd en naar het concentratiekamp Westerbork afgevoerd, dit in afwachting van hun deportatie naar Auschwitz. Ze werden daarbij geassisteerd door de Nederlandse politie.

Op die bewuste ochtend van de 16de mei was ik niet thuis. Ik logeerde bij mijn tante die zich in haar woonwagen, met haar gezin, in een klein dorpje verscholen had.

Het gevoel dat door je heen gaat wanneer je hoort dat je vader, moeder, je zusjes en broertje door de nazi's zijn opgepakt, is onbeschrijflijk. Angst, wanhoop, paniek maken zich van je meester.

De nazi's maakten ook jacht op ons en we moesten zo snel als mogelijk onderduiken. We verzamelden wat kleding en het beetje voedsel dat we nog hadden en doken onder in de bossen en verschuilden ons bij boeren. Een groepje van negen mensen. Onbeschrijflijk, de angst en onzekerheid.

Na drie bange dagen en nachten werden we ook gearresteerd en gingen op transport naar het concentratiekamp Westerbork, waar we bij onze familie gevoegd zouden worden. De 19de mei was de dag van het zogenoemde 'zigeunertransport'. Het toeval wil dat dit het enige transport uit Westerbork is waar filmbeelden van zijn gemaakt. U kent waarschijnlijk het beeld van het meisje tussen de wagondeuren. Een beeld dat vele jaren het beeld van de Jodenvervolging is geweest, tot een Nederlandse journalist ontdekte dat het meisje niet Joods was, maar een Sintimeisje: Settela Steinbach.

Dit transport was inmiddels vertrokken uit het concentratiekamp Westerbork en het was onmogelijk ons nog op tijd op dit transport te krijgen. Men bracht ons naar een station dertig kilometer verderop, om ons daar bij het transport te voegen en ons zo samen met de andere Stinti, Roma en Joden te deporteren naar Auschwitz.

Van dat station kan ik me ieder detail nog herinneren. We stonden te wachten op dat perron, daar kwam de trein. Soldaten en politie liepen rond, schreeuwden en stampten. Ik zag onmiddellijk waar ons gezin was. Mijn vader had het blauwe jasje van mijn zusje voor de tralies van de veewagen gehangen; ik herkende het onmiddellijk.

Dames en heren, de werkelijkheid is soms meer bijzonder dan fictie. Met hulp van een 'goede' politieagent, waarschijnlijk lid van de ondergrondse, wisten we, hoe is het in godsnaam mogelijk, te ontsnappen. Op dat moment zag ik de trein naar Auschwitz vertrekken. Mijn vader schreeuwde wanhopig vanuit de beestenwagon naar mijn tante: "Moezla, zorg goed voor mijn jongen!" Dat is het laatste wat ik van mijn geliefden zag. Dit beeld zal voor altijd op mijn netvlies gebrand staan. Ik was alleen; als kind van zeven jaar oud ben je dan alles kwijt en val je in een onpeilbaar diep gat.

Helaas gebeurt dit nu, vandaag, nog in grote delen van de wereld en zijn kinderen slachtoffers van het geweld.

Sinti in Auschwitz-Birkenau, 2006

Na deze ontsnapping volgde een tijd van ontberingen en angst in de onderduik. Iedere dag bang om opgepakt te worden. Tot het moment van de bevrijding door de geallieerden, voorjaar 1945. Na de bevrijding was nog het ergste de onzekerheid. Leefde mijn familie nog en zouden ze terugkomen? Daarna volgde het checken van die lange Rode Kruis-lijsten met de namen van vermoorde mensen.

Helaas, ze zijn allemaal in nazi-concentratiekampen vermoord. Mijn vader, moeder, mijn zusjes en broertje en familie.

Na de oorlog waren er geen instanties die zich het lot van de Sinti en Roma aantrokken of hulp boden. De Joden hadden hun handen vol aan de opvang van hun eigen mensen. De Nederlandse overheid deed niets. We werden aan ons lot overgelaten, de opvang van de overlevenden gebeurde binnen onze eigen gemeenschap. De geschiedenis van eeuwen stigmatisering en afwijzing herhaalde zich.

Al heel jong begreep ik dat alleen onderwijs en ontwikkeling de weg naar een betere toekomst waren. Na de lagere school studeerde ik floristry, floral design, exhibition architecture en art-history. Alles via avondscholen en speciale cursussen. In 1962 startte ik mijn eigen bloemenzaak en kort daarna begon ik een tentoonstellings- en evenementenbedrijf. Voor vier generaties van ons koningshuis heb ik mogen werken.

Uitgerkend ik, een overlevende van de holocaust, werd gevraagd de bloemversiering voor de opening van het Reichstag-gebouw in Berlijn te ontwerpen en te realiseren. Een moeilijke keuze. Ik besloot om de opdracht te aanvaarden en uit te voeren en zo te laten zien dat de nazi's ons niet allemaal hebben kunnen uitroeien.

Dames en heren, juist hier, vandaag op deze plaats, is het goed u te vertellen dat wij waarschijnlijk het enige volk ter wereld zijn dat geen aanspraak maakt op een territorium, dat nog nooit een oorlog begonnen is, dat geen vliegtuigen kaapt, geen bommen gooit of mijnen legt.

Vandaag voel ik de noodzaak met u te praten over de positie van Sinti en Roma, mijn volk, in de maatschappij. In veel landen zijn wij de oudste minderheidsgroep. Het is toch mensonterend hoe Sinti en Roma, met name in veel Oost-Europese landen behandeld worden. Het overgrote deel is kansloos, heeft geen werk, geen scholing en is verstoken van fatsoenlijke medische hulp. Discriminatie, stigmatisering en uitsluiting zijn aan de orde van de dag. Deze landen noemen zichzelf beschaafd, zijn kortelings togetreden tot de Europese gemeenschap of zijn genomineerd toe te treden.

In West-Europa is de situatie niet veel beter, ook daar is nog een lange weg te gaan voordat Sinti en Roma volwaardige leden van de maatschappij zijn. Ook in West-Europa worden Sinti en Roma gediscrimineerd en uitgesloten. We hebben op allerlei gebieden nog een enorme achterstand. Dit moet veranderen, de regeringen moeten hierop aangesproken worden. Er moeten middelen komen om onze jeugd de kansen te bieden op een normale toekomst. Het kan en mag niet zo zijn dat een volk dat zeshonderd jaar lang gediscrimineerd en vervolgd is, nu, in de eenentwintigste eeuw nog steeds systematisch wordt uitgesloten en beroofd van een eerlijke kans op een betere toekomst.”

9

Armoedeproblematiek

Met lege handen

Vroeger heette het geen armoede, nu wel

Vijftig jaar is ze, de vrouw die haar naam liever niet op papier ziet. Toch moet ze haar verhaal kwijt. “Vijftien jaar geleden heeft mijn man mij en de kinderen van de ene op de andere dag in de steek gelaten. In de tussentijd had ik wel een nieuwe vriend, maar die is weer vertrokken en heeft al mijn spaarcenten meegenomen. Daardoor zijn al mijn reserves weggevallen. Ik ben opnieuw een alleenstaande vrouw die zichzelf moet zien te redden, maar die dat eigenlijk niet kan. Dan zie je ook dat er van alles misgaat. De televisie gaat kapot, of de auto. Er lopen nog schulden bij twee postorderbedrijven die maandelijks met rente moeten worden afgelost. Mijn ogen gaan achteruit, maar de bril die ik me heb laten aanmeten ligt nog in de winkel omdat ik het geld er niet voor heb. De brillenman wil hem niet op afbetaling meegeven. En weet je wat op dit moment het ergste is? Ik ben oma geworden en ik kan mijn kleinkind bijna niets geven. De uitkering gaat op aan de kosten voor gas, water en elektriciteit, de huur van de wagen en de standplaats en de schulden. Nieuwe kleren of schoenen heb ik al lang niet meer gekocht.”

Mooi praten

“De gemeente heb ik al gevraagd om extra bijstand, maar daar zeggen ze dat ik maar een lening moet afsluiten bij de sociale kredietbank. Dat wil ik niet, want dan raak ik alleen maar dieper in de schulden. De mensen van de sociale dienst vertellen me trouwens dat ik met mijn uitkering rond kan komen. Er is een vast bedrag voor iedereen. Nou, ze kunnen mooi praten. Ze hebben me ook nog voorgerekend waaraan ik wel of geen geld moet uitgeven. Maar zo ontnemen ze je toch je eigen zelfstandigheid om met je weinige centen om te gaan? Ik word er moe van, alleen al van de gedachte dat ik met zo’n ambtenaar opnieuw moet gaan praten. Van tevoren weet je al wat hij gaat zeggen en hij heeft altijd gelijk. Maar mij zakt de moed in de schoenen.”

Op krediet

“Ja zeker, ik heb geprobeerd om werk te zoeken, maar ik leerde nooit lezen en schrijven, dus dan is het al moeilijk om een baan te vinden. Voorheen had ik nog wel wat geld om spulletjes te kopen waarmee ik kon venten. Want venten, dat kan ik wel, en dat zijn wij vanouds ook gewend. Je komt daarmee ook onder de mensen. Iemand deed voor mij een beroep op de kerk voor een kleine bijdrage, maar daar geloofden ze mijn verhaal niet. Ik moest maar naar de sociale dienst gaan. Zo blijf je toch in een kringetje rondraaien? Bij Neckermann en Wehkamp wordt door ons, en vooral door degenen die geen spaarpotje hebben, veel gekocht. Meestal zijn het de duurdere artikelen waar we het geld niet voor

hebben, bijvoorbeeld een wasmachine, een televisie, stoelen, tafels, een bankstel. De betaling is dan in termijnen. Ik weet dat ik eigenlijk veel duurder uit ben met deze regeling vanwege de rente die over de schulden moet worden betaald. Maar je hebt die spullen gewoon nodig! Je moet toch kunnen zitten op een stoel en slapen in een fatsoenlijk bed? Maar mijn dure koelkast op afbetaling is vaak leeg. Dat is precies de omgekeerde wereld. Mijn moeder zei vroeger al: ‘Al die moderne middelen jagen ons over de kop. De eisen van de tijd gaan ten koste van je gezondheid. En allemaal draaien we in de malle molen mee of we willen of niet.’ Ze had gelijk.”

Van rijk naar arm

“Vroeger leefden we in familieverbanden. De een hielp de ander. Wie thuisbleef of niet meer kon werken, paste op andermans kinderen als hun ouders gingen venten. Bij hun terugkeer werden de inkomsten onder elkaar verdeeld.

Nu zit ik soms dagen alleen in de wagen en ik kom er bijna niet meer uit. Met burgermensen praat je niet over hoe je ervoor staat. Onder elkaar nog wel, maar je merkt dat je elkaar niet kunt troosten en ook niet meer kunt helpen.

Iedereen hoopt op betere tijden. Vroeger voelden we ons rijk, omdat we gezamenlijk optrokken en dicht bij de wortels van onze cultuur bleven. Het samenzijn alleen al was voor ons een rijkdom. Nu voelen wij ons dubbel zo arm, omdat we ook onze cultuur en elkaar dreigen te verliezen. ‘Ieder voor zich’ geldt tegenwoordig ook voor ons en voor onze kinderen al helemaal.”

*Het volledige verhaal is reeds eerder verschenen in **Samen!** het woonwagengewoners-, Sinti en Roma-magazine, nummer 1, 2001. Wilt u dit bestellen? Kijk dan even op pagina 13.*

10

Roma en Sinti in Europa

Een schatting van vele miljoenen

Wereldwijd wordt het aantal zigeuners geschat op ruim zeventien miljoen, waarvan acht tot tien miljoen in Europa, acht miljoen in India en Zuidoost-Europa, en ruim anderhalf miljoen in Zuid-Amerika. (Bron: Document of the Pastoral Care of Gypsies, Vaticaan, december 2002).

Met de laatste uitbreiding per 1 januari jl. - de toetreding van Roemenië en Bulgarije - heeft de Europese Unie (EU) er naar schatting tweeënhalve tot drie miljoen zigeuners bij gekregen. Het is de grootste groep tot nu toe, hoewel niemand eigenlijk precies weet hoeveel er in Roemenië, Bulgarije of al in de EU wonen. Omdat de term zigeuner op straat een scheldwoord is voor dief, crimineel of bedelaar, noemen velen zichzelf niet zo, laat staan dat ze zich als zodanig registreren.

In bijna alle Europese landen komen ten minste kleine groepen Sinti en Roma voor. Meer dan de helft leeft in Zuidoost-Europa in landen als Roemenië, Bulgarije, voormalig Joegoslavië en Macedonië, Slowakije en Hongarije. In West-Europa kent Spanje het grootste aantal Roma.

Grote verschillen

De levensomstandigheden van de Sinti en Roma in de diverse Europese landen verschillen aanzienlijk. Zo is de positie van de Roma in Zweden aanmerkelijk verbeterd. Ze kregen

woningen, kunnen opleidingen volgen en hebben toegang tot de arbeidsmarkt. In Slowakije daarentegen heeft de situatie zich verslechterd. Zo'n 600.000 Roma leven er in gettoachtige wijken met nauwelijks voorzieningen en weinig toekomstperspectieven.

In verschillende voormalige Oostbloklanden, zoals Roemenië en Bulgarije, beschouwen de Roma zich niet als één groep; ze zijn politiek moeilijk te verenigen en de onderlinge verschillen in inkomen zijn groot. Zowel discriminatie als gebrek aan scholing leidt tot extreem hoge werkloosheid. Die heeft hogere criminaliteitscijfers tot gevolg, die weer veroordelen en discriminatie in stand houden. Slechts een kleine groep vindt werk in bijvoorbeeld de metaalindustrie, anderen in de muziek. Bij een veel grotere groep komen alle denkbare problemen samen. De armste zigeuners leven in schrijnende armoede in zelfgebouwde krottenwijken, zonder licht of stromend water, of in huizen die door anderen zijn verlaten. Voor de Europese gemeenschap is er nog genoeg werk aan de winkel.

Unicef luidt noodklok over lot Romakinderen

Een miljoen Romakinderen in Zuidoost-Europa krijgt geen onderwijs en gezondheidszorg, omdat ze niet zijn geregistreerd. Dat blijkt uit een onderzoek van Unicef. Volgens de organisatie is de Romajeugd op grote schaal de dupe van schendingen van mensenrechten. De omstandigheden voor zigeuners zouden de afgelopen zestig jaar nauwelijks zijn verbeterd. Tachtig procent van de Romakinderen in Bosnië krijgt geen scholing. In Albanië, Bulgarije en Roemenië gaat het om ruim veertig procent. Volgens Unicef moet de levenssituatie van Roma snel verbeteren om uit de spiraal van de armoede te komen.
(Bron: NOS tt, 05-03-2007)

Geschatte aantallen Sinti en Roma in Europa

Roemenië	2.000.000
Spanje	1.500.000
Voorm.Joegoslavië	1.000.000
Bulgarije	800.000
Hongarije	800.000
Turkije	600.000
Tsjechië/Slowakije	500.000
Frankrijk	300.000
Voorm. USSR	260.000
Duitsland	100.000
Groot-Brittannië	90.000
Griekenland	90.000
Italië	70.000
Polen	50.000
Scandinavië	30.000
Benelux	30.000
Oostenrijk	16.000
Zwitserland	5.000

Bron: internet

Pastoraat van de nabijheid

Leren van de mensen met wie je leeft

In Haarlem, tijdens een impulsdag van het Diocesaan Pastoraal Centrum, op 4 maart 1989, gaf Arie Koot o.m.i.(z.g.) een bevlogen inleiding over het woonwagenvoorstaatschap. Een deel ervan vindt u hieronder weergegeven. Pater Koot was ruim dertig jaar dé pater voor woonwagengebruikers in de dekenaten Haarlem, Beverwijk en de Meerlanden. Hij overleed op 22 december 1998 te Santpoort.

Kerk van de weg

In het verhaal van de barmhartige Samaritaan (Lucas 10: 30-37) wordt een reiziger overvallen, beroofd en mishandeld. Hij blijft langs de kant van de weg liggen, halfdood. De priester en de leviet zien dat, maar lopen om hem heen. Een andere reiziger, een Samaritaan, blijft staan en draagt zorg voor die mens aan de kant van de weg.

Langs twee wegen komen woonwagengebruikers als reizigers met dit verhaal in beeld. Vaak is de kerk in het hart van de stad of het dorp te vinden. De mensen die in de kerk komen oriënteren zich daarop. Wie een stad of dorp nadert, komt woonwagengebruikers al eerder tegen langs de kant van de weg, soms met vijftig of meer wagens bij elkaar. We vinden ze tegenwoordig - door het spreidingsbeleid - nu ook in het dorp en in de stad, maar ze staan nog steeds 'langs de weg', tussen aanhalingstekens.

Hoe zijn de reizigers daar terechtgekomen? Ze waren onderweg, maar anderen grepen in hun leven in. Meer en meer dreigden ze van de weg gedrukt te worden. De 'priester', de 'leviet', de mensen uit het hart van de gevestigde orde, gaan er snel aan voorbij. Vanwege hun naar binnen gerichte oriëntatie weten ze geen raad met deze mensen. Er komt een andere reiziger langs: hij hoort hen, blijft staan en helpt ze weer op de been.

Aanvaard zijn

Wat in het woonwagenvoorstaatschap belangrijk is, is dat je geduld hebt, een lange adem; dat je aanvankelijk 'de kat uit de boom kijken' kunt verdragen. Dat je geen zieltjeswinner moet zijn, maar dat je mensen weet te aanvaarden zoals ze zijn. Daardoor groeit vertrouwen en kom je tot de ontdekking dat pastoraat zich kan uitstrekken over alle facetten van het menselijk leven. Tenslotte is het de bedoeling van Christus geweest dat iedereen zich aanvaard voelde. Hij gaf warmte en geborgenheid aan allen die in zijn tijd aan de kant van de weg waren geraakt. Hij gaf de mensen een nieuwe kans.

Bij mijn voorbereiding van een preek, kwam in het volgende verhaal tegen. Nasruddin werd de eerste minister van de koning. Bij zijn eerste ronde door het koninklijk paleis, verwonderde hij zich over de vele mooie dingen. Plotseling zag hij voor de eerste keer van zijn leven een koninklijke valk. Nasruddin had nog nooit zo'n soort 'duif' gezien. Hij pakte een schaar en knipte de klauwen, de vleugels en de bek van de valk op 'duivenmaat'. "Nu zie je er uit als een fatsoenlijke duif," zei hij. "Je oppasser heeft je slecht verzorgd." Er zijn mensen die maar één wereld kennen, namelijk de hunne. Zij leren niets van de mensen met wie ze leven.

Degene die zich met pastoraat op een woonwagencentrum bezighoudt, is de vooruitgeschoven post van de Kerk. Met hem/haar staat of valt de Kerk. 95% van de woonwagengevolking is katholiek per traditie. Ik heb me er altijd over verwonderd dat mensen die zo aan de kant van de weg terecht zijn gekomen, de essentiële praktijken van het geloof hebben bewaard.

Een woonwagenvrouw zei me eens, pratend over geloven en bidden: "Wanneer wij als familie blij zijn en iets te vieren hebben, of juist in verdriet bij elkaar zijn, dan willen wij God of Maria er ook bij hebben als één van ons. Ik heb evenveel voldoening om mij in de

slaapkamer terug te trekken om daar te bidden als in een kerk. Ik denk dat het de band is die je met God hebt. Hij is één van mijn naasten, die je toch speciaal wilt eren. Ik weet dat menig woonwagenebewoner diep in zich gelooft, maar er niet over kan praten. Wij geloven dieper dan er aan de buitenkant te zien is." En zo is het.

13

Goed om te weten

Bedevoarten 2007

22 mei

Bedevoart bewoners woonwagencentrum Beukbergen (Soesterberg) naar Kevelaer.
*Informatie: zr. Ulrike Braun, p/a dekenaat Utrecht, Amersfoortsweg 10, 3705 GJ Zeist.
Tel. 030-6931604.*

24 en 25 mei

Internationale Sinti- en Romabedevoart naar Saintes-Maries de la Mer (Zuid-Frankrijk).

16 t/m 23 juni

Tweejaarlijkse bedevoart van woonwagenebewoners, Sinti en Roma naar Lourdes.
*Informatie: PWN, Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch.
Tel. 073-6921399; pwin@tiscali.nl*

5 t/m 8 juli

Internationale Sinti- en Romabedevoart naar Banneux (België).
Infocentrum Banneux: tel., 00-32 43600222

11 t/m 15 juli

Internationale Sintibedevoart naar de kapel in 't Zand te Roermond.
*Informatie: PWN, Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch.
Tel. 073-6921399; pwin@tiscali.nl*

Landdag PWN

De landelijke bijeenkomst van het Pastoraat Woonwagenebewoners in Nederland - voor contactpersonen, pastores, diakens, pastorale werkers en parochiële medewerkers - vindt dit jaar plaats op dinsdag 2 oktober 2007, van 10.00 tot 16.00 uur te 's-Hertogenbosch. Het thema wordt nog nader bekendgemaakt.
*Informatie: PWN, Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch.
Tel. 073-6921399; pwin@tiscali.nl*

Website

Meer informatie over het woonwagenebestoraat vindt u op www.rkdiaconie.nl
Klik op 'In buurt en wijk' en vervolgens op 'woonwagenebewoners'.

Henk Boekelman c.r.l. †

Op 9 maart 2007 is pastor Henk Boekelman c.r.l. op 72-jarige leeftijd overleden. Pastor Boekelman heeft in de jaren tachtig en negentig - toen hij pastor was in Goes - zich extra

ingezet voor de pastorale zorg voor woonwagenbewoners in de provincie Zeeland. Dankbaar kijken velen terug op wat hij voor het woonwagenpastoraat heeft betekend.

Stichting Mgr. Bekkersfonds

De Stichting Mgr. Bekkersfonds is een fonds van het landelijke woonwagenpastoraat PWN. Jaarlijks vindt er een financiële werving plaats voor directe individuele noodhulpverlening voor woonwagenbewoners, Sinti en Roma.

Het gaat om wagenbewoners die ernstig in de problemen zijn gekomen of dreigen te geraken en tijdelijk een ruggensteuntje nodig hebben. De opvang gebeurt in samenwerking met een plaatselijke maatschappelijk werker, een vrijwilliger, contactpersoon of pastor. Mensen kunnen worden geholpen met vaak kleine bedragen, variërend van € 2500 tot maximaal € 250,00.

Wie wil bijdragen aan de Stichting Mgr. Bekkersfonds kan dit doen met een gift op bankrekeningnummer 12.19.82.742 ten name van Stichting Mgr. Bekkersfonds, Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch, onder vermelding van 'Gift noodhulpverlening'.

Magazine Samen!

Van bijna alle verschenen nummers van *Samen!* over de periode 1999 tot en met 2005 kunt u originelen bestellen à € 2,00 per exemplaar. Wilt u een hele jaargang, dan betaalt u € 10,00 inclusief portokosten.

*Besteladres: PWN, Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch.
Tel. 073-6921399; pwin@tiscali.nl*

Herdenking in Westerbork

16 mei 1944 is de dag waarop honderden Roma, Sinti en woonwagenbewoners in Nederland opgepakt werden en naar Westerbork gedeporteerd. Van hieruit zijn, op 19 mei 1944, 245 Sinti op transport naar Auschwitz gesteld. Op zaterdag 19 mei a.s. vindt de jaarlijkse herdenking plaats van het 'zigeunertransport' naar Auschwitz op het terrein van Kamp Westerbork.

Info: Herinneringscentrum Kamp Westerbork, Tel. 0593-592600; www.kampwesterbork.nl

14

Colofon

De *PWN-Brief* is een viermaandelijks uitgave van het Pastoraat Woonwagenbewoners in Nederland, Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch
Tel. 073 - 6921399
Fax. 073 - 6921322
E-mail: pwin@tiscali.nl

Meer info onder: www.rkdiaconie.nl
(klik op: in buurt en wijk en vervolgens op woonwagenbewoners)

Interviews en teksten:

Jan van der Zandt m.s.c.
Hélène van Hout

Lay-out en eindredactie:

Hélène van Hout

Uw vrijwillige bijdrage is welkom op bankrekening 12.19.05.101 of gironummer 3607300 ten name van Pastoraat Woonwagenbewoners in Nederland te 's-Hertogenbosch.

Oplage: 1100 exemplaren

ENKELE NUTTIGE ADRESSEN

* **Landelijke Sinti en Roma Organisatie (LSRO)**, Oranjestraat 75 A, 5682 CB Best.
Tel. 0499 - 379471. Fax. 0499 - 377868; e-mail: info@sintienroma.nl
website: www.sintienroma.nl

* **Landelijke Roma Stichting 'Roma Emancipatie'**, Gerrit van der Veenplein 12, 5348 RG Oss.
Tel./fax. 0412 - 651346, e-mail: romaemancipatie@wanadoo.nl
website: www.roma-emancipatie.org

* **Stichting Rechtsherstel Sinti en Roma (SRSR)**, Vondellaan 138, 3521 GH Utrecht.
Tel. 030 - 2819955, e-mail: info@srsr.nl
website: www.srsr.nl